

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 7

*Матеріали VI Всеукраїнської
науково-практичної конференції
“Державне управління та місцеве самоврядування в Україні
в контексті європейської інтеграції”,
м. Київ, МАУП, 17 листопада 2011 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2012

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 11 від 21.12.11)*

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (заступник голови), канд. техн. наук;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук, проф.;
О. В. Куроченко, д-р екон. наук, проф.;
А. С. Лисецький, д-р екон. наук, проф.;
І. П. Розпутенко, д-р наук держ. упр., проф.;
Г. П. Ситник, д-р наук держ. упр., проф.;
Ю. П. Сурмін, д-р соціальних наук, проф.;
В. В. Утвенко, канд. іст. наук, доц.;
Н. М. Чернуха, д-р пед. наук, проф.;
М. В. Чечетов, д-р наук держ. упр., проф.;
Н. П. Ярош, д-р наук держ. упр.

Видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”

Становлення і розвиток української державності : [зб. наук. пр.] /
МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 7: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції
“Державне управління та місцеве самоврядування в Україні в контексті
європейської інтеграції”, м. Київ, 17 листоп. 2011 р. / редкол.: А. М. Подо-
ляка (голова) [та ін.]. — 2012. — 382 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано статті учасників науково-практичної
конференції, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — становлен-
ню України як держави. Розглядається формування державності в Україні у
різні періоди історії та в різних аспектах.

Для науковців і державних службовців, політиків і політологів, викладачів
і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і су-
спільства.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

© Міжрегіональна Академія управління
персоналом (МАУП), 2012

© ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2012

Чупрій Л. В. Оптимізація державного управління у сфері освіти в контексті забезпечення гуманітарної безпеки України 127	Дученко А. М. Організаційно-економічні основи розвитку регіонального туризму в Україні..... 191
Юсеф Н. Н. Межкультурные связи стран Ближнего Востока (образовательный аспект) 136	Дученко М. С. Удосконалення системи управління бізнес-процесами підприємства: стратегія розвитку 196
Барановська В. М. Інституційний механізм регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні..... 139	Ейсмонт В. С. Формування системи основних показників функціонування і розвитку макроекономічної системи 199
Костюк Т. О. Регіоналізація і демократизація як передумови побудови демократичної держави і громадянського суспільства 145	Єдгарова І. В. Моніторинг діяльності державних службовців з надання публічних послуг як сучасна технологія управлінського контролю 207
Левченко М. О. Безпека підприємницької діяльності в Україні: теорія, політика і стратегія забезпечення 147	Зирянова О. Л. Структура і психологічна динаміка схильності особистості до самовдосконалення..... 210
Павленко В. В. Характеристика податкової системи Австралії як досвід ефективної системи державного управління. 153	Іваненко В. О. Взаємодія Служби безпеки України, органів місцевого самоврядування та правоохоронних органів на шляху запобігання та протидії організований злочинності та тероризму у контексті європейської інтеграції України 219
Слободян С. І. Сучасні PR у системі механізмів державного управління 157	Клим'юк О. С. Державна інформаційна політика сучасної України як предмет правового регулювання..... 223
Бортник В. А. Актуальні проблеми місцевого самоврядування в Україні 163	Корощенко А. В. Деякі аспекти роботи Служби безпеки України щодо забезпечення економічної безпеки на прикладі Луганської області..... 231
Бульда С. О. Маркетингові підходи в забезпеченні ефективного використання ресурсного потенціалу регіону..... 167	Кравченко Т. А. Поняття взаємодії суб'єктів політики як теоретична основа дослідження політичних процесів 237
Буратевич О. І. Вплив процесів європейської інтеграції на розвиток української держави: правовий та управлінський аспекти.... 174	Кузьменко В. А. Формування механізмів ефективності управління процесами охорони праці в умовах трансформації економіки України 244
Гриценко В. І. Система корпоративного управління в холдингах..... 182	
Доносо Варгас Дієго Хосе, Доносо Варгас Хавієр Стратегія національної безпеки України в умовах євроінтеграції..... 187	

СТРУКТУРА І ПСИХОЛОГІЧНА ДИНАМІКА СХИЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

Становлення і розвиток української державності, вип. 7, с. 210–218

У сучасній психології існують різні погляди на природу індивідуальності, проте загальним є її визначення через поняття цілісності, інтегральності, системності, комплексності (Б. Ананьєв, В. Мерлін, С. Рубінштейн). Індивідуальність є тією “феноменологічною перспективою”, в якій людина виступає як унікальна цілісність усіх аспектів свого існування і буття. В. Мерлін стверджував про необхідність такого дослідження індивідуальності, при якому вивчаються зв'язки між різнорівневими властивостями особистості. Він відзначав, що властивості особистості можуть бути виразом здатності, характеру та спрямованості водночас. Складності дослідження індивідуальності як інтегрального феномену полягають у визначенні оптимальної кількості її рівнів, певних властивостей як репрезентативних їх представників, у правильному розподілі властивостей за рівнями.

Актуальність дослідження структури і психологічної динаміки схильності особистості до самовдосконалення зумовлюється такими причинами. По-перше, на сьогодні проблема дослідження індивідуальності є невирішеною, проте в різних психологічних школах здійснюють-

ся спроби реалізації інтегрального підходу до її вивчення. Наприклад, Е. Ільїним і його співробітниками було досліджено проблему обумовленості лідерства біологічними, фізіологічними і темпераментальними властивостями особистості. Л. Собчик стверджує необхідність вивчення особистості через виявлення її індивідуально-типологічних провідних тенденцій, які пронизують усі її структурні рівні, являючи собою умови формування особистісної властивості, власне властивість і предиспозицію до стану як реалізації цієї властивості під впливом різних чинників. Такий підхід сприяє виявленню творчих можливостей особистості щодо прояву себе у професії, самовдосконалення себе як професіонала, формуванню індивідуального стилю професійної діяльності, а отже, і розвитку самої професії. Для вивчення індивідуальності професіонала О. Саннікова пропонує континуально-ієрархічну модель особистості, в якій виділяє крім динамічного і змістовного рівнів соціально-імперативну підструктуру, через яку здійснюється постійна взаємодія з навколишнім світом. Зазначена модель дає змогу не тільки структурувати певні властивості за визначеними рівня-

ми, а й простежувати феноменологію властивостей особистості, що є інтегральними на всіх рівнях її організації. У запропонованій автором моделі є так звані “проміжні” перехідні зони, які поєднують у собі риси сусідніх рівнів. Інтегральні властивості особистості виявляються на кожному рівні у певній якості, тобто стосовно структури особистості можна говорити про їх якісне перетворення [1]. По-третє, вивчення зв'язків між різнорівневими властивостями або їх структурними компонентами відбувається через дослідження функції емоційності в розвитку індивідуальності, її впливу на індивідуальну природу різних властивостей особистості. При цьому емоційність розглядається як глобальна характеристика особистості, яка виступає регулятором її діяльності, впливає на вибірковість і якість взаємодії з навколишнім світом і самим собою, пов'язана зі специфікою всіх видів психічної активності і виконує системоутворюючу функцію щодо властивостей індивідуальності.

Отже, ставлячи на меті комплексний аналіз структури та психологічної динаміки схильності особистості до самовдосконалення потрібно вирішити такі завдання: а) визначити основні елементи процесу самовдосконалення особистості; б) встановити їх зміст та характер зв'язків між ними; в) запропонувати загальну модель опису структури і динаміки самовдосконалення особистості.

У визначенні структурних компонентів схильності особистості до самовдосконалення доцільно взяти за основу уявлення про особистість як макроструктуру, що складається

з різнорівневих підструктур, кожна з яких має специфічні характеристики. Ця макроструктура являє собою континуально-ієрархічне утворення, що включає три основні рівні та два проміжних: а) формально-динамічний рівень; зона перетину (якісний рівень, стійкі переживання); б) змістовно-особистісний рівень; зона перетину (досвід, актуальні переживання); в) соціально-імперативний рівень.

До формально-динамічного рівня належать психічні властивості, які відображають форму і динаміку активності людини. Змістовно-особистісний рівень представлений спрямованістю, інтересами, потребами, мотивами та ін. Соціально-імперативний рівень включає уявлення про мораль, морально-етичні норми, знання про суспільство і культуру, тобто включає пласт змістовних психологічних структур, що регулюють поведінку людини в суспільстві і засвоюються нею у процесі соціалізації. Проміжні зони представлені такими характеристиками, які не можуть однозначно бути віднесені тільки до одного рівня. У цій концепції принцип континуальності, недискретності структури особистості реалізується на рівні окремих її властивостей. У межах цієї концепції схильність до самовдосконалення можна розглядати як цілісну властивість, що, якісно перетворюючись, по-різному виявляється на всіх рівнях континуально-ієрархічної структури особистості. На формально-динамічному рівні її представляють показники, які характеризують рівень енергії, особливості форми і динаміки активності, спрямованої на

змінювання особистістю самої себе. Якісний рівень представлений такими показниками, що є невід'ємними ознаками схильності до самовдосконалення, виразом її психологічної сутності. На змістовно-особистісному рівні виявом такої властивості є самовдосконалення і саморозвиток як цінності, потреби, інтереси, як конкретні мотиваційні тенденції. На рівні актуального досвіду, свідомості і самосвідомості схильність до самовдосконалення виявляється в особливостях переживань, усвідомлюванні розбіжностей між реальним та ідеальним "Я", засвоєнні інформації у процесі самовдосконалення, і, як наслідок, у системі задіяних знань, природних умінь і засобів самоперетворювальної активності. На соціально-імперативному рівні вона виявляється у знаннях про самоактуалізацію і духовне зростання людини, в уявленнях про мораль, соціокультурні норми, духовність, їх роль у самовдосконаленні, саморозвитку особистості та реалізації цих уявлень у поведінці.

Прояви схильності до самовдосконалення на змістовно-особистісному та соціально-імперативному рівні тісно пов'язані з цінностями і духовністю особистості. Розвинена духовність, ціннісні орієнтації, віра у людську душу і Бога передбачають наявність і актуалізацію потреби у саморозвитку, тенденції до конкретних дій у напрямі подолання вад, виховання чеснот, виходу за власні обмеження [2]. Духовний досвід особистості виступає сукупністю засобів і умов її самовдосконалення. На сьогодні в науці є загальновизнаним положення про взаємовплив духов-

ності і здоров'я особистості, яке має багату історію становлення. Відповідно до нової біопсихосоціальної моделі людського здоров'я, воно визначається як фізичне, психічне і соціальне благополуччя [3].

Про важливість вивчення кількісних та якісних характеристик психічної активності зазначали Б. Теплов, В. Небиліцин, В. Мерлін та ін. У різних прямих вказується на існування великого індивідуального розкиду щодо вираженості цих характеристик активності. Звичайно, цілісний аналіз будь-якої складної властивості особистості передбачає вивчення її психодинамічних, змістовних і результативних характеристик, оскільки всі вони пов'язані між собою. При цьому базові рівні цієї властивості здебільшого пов'язані з природною основою і виступають передумовою її розвитку на інших рівнях, включно з вищим, духовним. Аналіз літератури показує, що існує і зворотний зв'язок, коли кількісні та якісні характеристики психічної активності можуть змінюватися під впливом її змістового аспекту [4]. Тобто якості базових рівнів властивостей особистості можуть перетворюватися під впливом її змістових характеристик.

Для уточнення компонентного складу схильності до самовдосконалення звернемось до досліджень з проблем аутопсихологічної компетентності. В основі аутопсихологічної компетентності полягає здатність і готовність особистості до здійснення цілеспрямованої психічної роботи з метою змінювання власних особистісних і поведінкових рис. Аутопсихологічну компетентність роз-

глядають як процес і як результат. У статусі останнього вона виступає інтегральним особистісним новоутворенням, сформованим у процесі аутопсихологічної діяльності, тобто діяльності особистості з творчого самоперетворення, самоконструювання. Передумовами такої діяльності, її успішності є аутопсихологічні здібності, тобто базові якості, що являють собою своєрідний фундамент для формування і розвитку аутопсихологічної компетентності. Аналіз психологічного змісту аутопсихологічної компетентності показує існування зони перетину між ним та психологічною сутністю схильності до самовдосконалення. Істотна різниця полягає в наступному. Аутопсихологічна компетентність є “досконалим” багатофункціональним психічним інструментом, що дає можливість просуватись на шляху особистісного та професійного зростання, і результатом цілеспрямованої діяльності у вигляді певних знань, вмінь, навичок діяльності із самовдосконалення, відповідних психологічних змін. Під схильністю до самовдосконалення розуміється природна передумова, “внутрішній імпульс”, що спонукає особистість до роботи над собою, і власне властивість як результат прояву відповідної активності. Вивчення феноменології аутопсихологічної компетентності відбувається в напрямі уточнення її структури. Так, зазначаючи необхідність теоретичного обґрунтування аутопсихологічної компетентності як здатності та готовності особистості до самозмінювань, Л. Степнова вказує на існування певних складових цього феномену. Під здатністю нею розу-

міється сукупність аутопсихологічних здібностей, психотехнологій, конкретних знань, вмінь та навичок, що забезпечують “технологію” самовдосконалення, а під готовністю — мотиваційно-сміслова, власне “особистісна” основа, без якої перші незадіяні і незатребувані [5]. Когнітивна природа аутопсихологічних здібностей виявляється: 1) у генеруванні запасу нервово-психічної енергії для змін; 2) в інтеріоризації, тобто прийомі, диференціації нової інформації про можливості розвитку; 3) у рефлексії — переробці цієї інформації; 4) в інтраадаптації, тобто у передаванні інформації про потенційні можливості на рівень свідомості та утворенні нейрозв’язків щодо нового досвіду. До феноменологічних проявів аутопсихологічних здатностей також належить самоінтерес, незадоволеність на основі протиріч між наявним і бажаним або будь-якими вимогами середовища, соціальна перцепція, активність, що спрямована на творення [6].

У контексті аналізу структури аутопсихологічних здібностей необхідно зазначити ряд методологічних позицій їх вивчення. Аутопсихологічні здібності розглядаються як передумови, імпульс самоперетворювальної активності. У літературі вказується на їх інтегральний характер і взаємопов’язаність з усіма рівнями структури особистості: енергійним, нейрофізіологічним, особистісним, соціально-психологічним і професійним. Серед внутрішніх передумов до особистісних перетворювань виділяють запас нервово-психічної енергії, рівень якої певною мірою визначає змістовні і навіть духовні

характеристики здатності особистості до саморозвитку. Зокрема, відзначають неспроможність особистості протистояти лінії, бездуховності, тенденцію до задоволень тощо при властивому їй низькому рівні психічної енергії. Можна припустити, що, з одного боку, схильність до самовдосконалення належить до базових якостей-передумов формування аутопсихологічної компетентності, тобто до структури аутопсихологічних здібностей; з другого — включається до структури вже сформованого новоутворення аутопсихологічної компетентності, оскільки закріплюється як стійка властивість у процесі роботи особистості над собою. Аналіз джерел показує, що існує певна схожість психологічного змісту схильності до самовдосконалення і феноменів особистісного динамізму і аутопсихологічної компетентності. Водночас, ступінь самостійності цих психологічних явищ потребує спеціального вивчення. Інформацію щодо формально-динамічних та якісних характеристик схильності до самовдосконалення знаходимо в наукових дослідженнях, у яких описано стадії особистісного змінювання.

Так, К. Роджерс серед характеристик, властивих тим стадіям, з яких можна засвідчити просування особистості до самовдосконалення, виділяв: вільне самовираження, усвідомлення і прийняття власних почуттів, протиріч, схильність до конструктивної інтерпретації досвіду, свободу вибору актуальних переживань, диференціацію почуттів, особистісних смислів, власну відповідальність за проблеми, повноту переживань, внутрішню комунікацію, базову довіру до

себе і життєвого процесу, рефлексивність [7]. Зачатки зазначених властивостей починають виявлятися на нижніх стадіях самовдосконалення та набувають сили і повноти на верхніх стадіях. Зазначимо, що вчений досліджував ці властивості в умовах терапевтичного впливу на особистість і виявляв ступінь змін, що відбуваються саме в терапевтичному процесі, а не внаслідок “особливої особистісної структури”. Проте зрозуміло, що зазначені властивості є органічно притаманними особистості, для якої перебувати в полюсі “мінливості” є природною стійкою характеристикою. Прийняття себе та інших, власних почуттів, прагнення бути собою, конгруентність, самодовіра, самоуправління, відкритість досвіду, вміння творчо адаптуватися тощо — з одного боку, є ознаками, з другого, — необхідними складовими процесу особистісного змінювання. К. Роджерс відзначає необхідність послаблення когнітивних карт досвіду, подолання стереотипного способу його інтерпретації для розкриття новим можливостям і надає особливу увагу емоційно-оцінним аспектам змінювання особистості. Аналіз моделі особистісного змінювання К. Роджерса також вказує на відкритість новому досвіду, прийняття будь-яких почуттів, здатність аналізувати свої почуття та досвід взагалі як на невід’ємні складові змінювання особистості, так і на її властивості, які в ній виявляються.

До когнітивних, емоційних та поведінкових характеристик і складних утворень особистості, які виявляються у змінюванні та особистому розвитку, слід віднести: усвідомлен-

ня особистісних смислів, цілей, ресурсів і стратегій самовдосконалення, усвідомлення особистістю власних протиріч, аналізу власної поведінки, здатність до саморефлексії, самореференції, продумування шляхів подолання труднощів, прогнозування наслідків змінювань, здатність до рефлексії з приводу повчальності життєвих подій, до реінтерпретації смислів життєвих подій і досвіду та змінювання стереотипних способів самоінтерпретації, до формування нарративу, до саморозуміння як постійної самокорекції, здатність до багатоваріантного опису світу, розвиненість творчої уяви. Для особистості, яка хоче і може змінювати себе, особливої важливості набувають властивості, що характеризують критичне, саногенне та екологічне мислення. Ознаками першого виду мислення є рефлексивність (Ш. Дьюї, Р. Енріс), багатоспрямованість (Р. Рол), відкритість новому досвіду, змінювання статусу-кво, формування нового погляду (Л. Гоулдмен, Ф. Сміт, Р. Шварц, Д. Перкінз), гнучкість (Р. Шварц, Д. Перкінз), автономність і незалежність (Дж. Пассмор), самоконтроль, самокорекція та креативність, чутливість до контексту (М. Ліпман). Щодо чутливості важливе значення набуває сенситивність особистості до своїх внутрішніх протиріч і проблемних моральних ситуацій, до запланованих і випадкових результатів власної активності, до можливостей, які містяться в нових умовах, і власного досвіду, до спроб навколишніх допомогти, їх порад і моральних підказок [8]. Очевидно, що з такою сенситивністю пов'язаний аналіз цих протиріч, завдань,

досвіду. Завдяки розвитку саногенного мислення відбувається керування рефлексією, вольовими процесами і досягнення позитивних змін в особистості та її поведінці. Здатність до збереження людиною самої себе, свого середовища, яка парадоксальним чином реалізується через викорінювання старого і перехід до нового контексту існування, виражає сутність екологічного мислення. Досліджуючи проблему копінгу стресу, М. Перре, Р. Лацарус, Д. Мейхенбаум серед важливих складових самодопомоги і самотерапії виокремлюють здатність до самоспостереження високого ступеня структурованості і до саморегулювання поведінки, що передбачає здатність до самоконтролю, змінювання змісту розмов із собою, корекції і підтримки поведінки через самоінструкції, договори з собою. Самоінструкції впливають на планування і регулювання поведінки, яка спрямована на досягнення психологічного здоров'я і благополуччя. Вони є ланкою між схильністю, готовністю до певних змін у поведінці та їх здійсненням.

Не менш важливими є емоційні аспекти процесу вдосконалення і відповідно самовдосконалення особистості. Різними вченими та дослідниками підкреслюється особлива роль позитивного емоційного тла для досягнення змін, роль емоційного інтелекту для подолання серйозних протиріч, вміння витримувати негативні емоційні переживання, вміння страждати, емоційна свобода тощо. Зокрема, здатності страждати особливої ролі відводив В. Франкл, який зазначав, що від неї істотно залежить вміння виносити уроки з життєвих

подій і рух у напрямі самовдосконалення [9]. Аналіз існуючих моделей особистісного самовдосконалення показує, що воно обов'язково включає стадії, на яких здійснюються певні дії і вчинки, пов'язані із досягненням змін, спроби модифікувати поведінку, переживання, ставлення до власних проблем, апробація нових видів поведінки. Психологи зазначають, що для досягнення самовдосконалення необхідною ланкою є певний вчинок, конкретна дія, без яких когнітивні аспекти і промовляння не приведуть до результату [10]. Орієнтація на специфічні для здоров'я і благополуччя переконання потребує прояву волі і дії, готовності до реалізації певної поведінки [4]. Деякі дослідники вказують на властивості гнучкості, сенситивності як на загальні характеристики природної системи, яка стоїть перед завданням самовдосконалення. Конкретно щодо змінювання особистості відзначають гнучкість у стратегіях та ставленні до цілей змінювання, обсяг способів змінювання, усталеність у досягненні змін як характеристики, які впливають на його прояв.

Таким чином, важливим в особистісному самовдосконаленні є його афективна природа, прояв дій у напрямі бажаних змін, взаємозв'язок між когніціями та змінюванням поведінки та навпаки. Інформацію, яка є істотною при експлікації психологічних складових схильності до самовдосконалення, знаходимо в дослідженнях психологічної культури особистості. Так, О. Мотковим серед компонентів психологічної культури виокремлюються такі

складові, які, на наш погляд, мають відношення до схильності самовдосконалення. Зокрема, до них належить: самопізнання, самоаналіз, конструктивні самовідношення і самооцінка; саморегуляція емоцій, дій і думок, вміння створювати позитивне емоційне тло та позитивні установки, гнучкість мислення, здатність підтримувати гармонійний та адаптивний спосіб життя; вміння гнучко встановлювати цілі діяльності, систематично працювати в обраному напрямі; саморозвиток, який спрямований на гармонізацію бажань, прагнень, емоцій, думок, установок та поведінки [11].

Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, можемо сформулювати такі висновки. По-перше, наведений аналіз феноменів особистісного динамізму, аутопсихологічної компетентності, особистісного змінювання, психологічної культури особистості дав підстави виокремити коло формально-динамічних, афективних, когнітивних, поведінкових або конативних характеристик, які проявляються особистістю у розгортанні активності, спрямованої на змінювання, розвиток, самоперетворення. Виокремлення когнітивних, емоційних і поведінкових або конативних складових, рівнів, компонентів є традиційним при вивченні структури багатьох психологічних явищ, оскільки має підґрунтям логіку самих об'єктів. По-друге, узагальнюючи описані властивості психологічних явищ, що проявляються у змінюванні та розвитку особистості, можна виділити групи характеристик, які об'єднуються за якістю психологічної реальності: 1) група

афективних характеристик, пов'язаних із прийняттям переживань при змінюванні та розвитку особистості; 2) група аналітичних характеристик, пов'язаних із здатністю аналізувати, інтерпретувати досвід змінювань; 3) група конативних характеристик, пов'язаних із вольовою регуляцією і реалізацією змін у поведінці; 4) група характеристик відкритості-закритості, пов'язаних із ставленням до нового досвіду; 5) група характеристик чутливості до соціальних умов, індивідуального буття, контексту конкретної проблеми. По-третє, виходячи з цього, можна експлікувати ті якісні складові, які містять психологічну сутність схильності до самовдосконалення. Конкретно можна виділити: прийняття переживань самовдосконалення; схильність до аналізу самовдосконалення; схильність до дій, спрямованих на самовдосконалення; відкритість новому досвіду; чутливість до стимуляторів самовдосконалення. У свою чергу, формально-динамічні характеристики схильності до самовдосконалення можуть бути представленими потребою у самовдосконаленні, ініціативністю у самовдосконаленні, усталеністю спрямованості на самовдосконалення, широтою поля самовдосконалення, легкістю самовдосконалення, гнучкістю самовдосконалення, творчістю самовдосконалення.

Література

1. Саннікова О. П. Феноменологія особистості: Вибр. психологічні праці. — Одеса: СМІЛ, 2003. — С. 130–131.
2. Боришевський М. Й. Духовність особистості у процесі соціалізації // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / За ред. С. Д. Максименка, М. В. Папучі. — Київ–Ніжин: Вид-во НДУ; ДС “Міланік”, 2008. — Т. 10. — Вип. 6. — Ч. 1. — С. 12–16.
3. Бовина И. Б. Психология здоровья: от когнитивной к поведению или от поведения к когнитивам? // Мир психологии. — 2007. — № 1 (49). — С. 234–240.
4. Крупнов А. И. Психофизиологический анализ индивидуальных различий активности личности: Учеб. пособие. — Свердловск: Свердловский пединститут, 1983. — С. 56–62.
5. Степнова Л. А. Психолого-акмеологическая модель аутопсихологической модели руководителя // Акмеология: методология, методы и технологии: материалы научной сессии / Под общ. ред. А. А. Деркача. — М.: РАГС, 1998. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://akmeolog.narod.ru/kus.html/>
6. Лешин В. В. Феноменология аутопсихологических способностей госслужащих // Акмеология: методология, методы и технологии: материалы научной сессии / Под общ. ред. А. А. Деркача. — М.: РАГС, 1998. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://akmeolog.narod.ru/kus.html/>
7. Роджерс К. Р. Становление личности. Взгляд на психотерапию / Пер. с англ. М. Злотник. — М.: ЭКСМО-ПРЕСС, 2001. — С. 140–162.
8. Чеснокова И. И. О психологических основах самовоспитания // Психология формирования и развития личности / Под ред. Л. И. Анцыферовой. — М.: Наука, 1981. — С. 223–235.

9. *Франкл В. Э.* Доктор и душа. — СПб.: Ювента, 1997.
10. *DeBerry S.* Quntum Psychology: Steps to a Postmodern Ecology of Being. — Wesport: Praeger, 1993.
11. *Мотков О. И.* Психологическая культура личности. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://psychology.rsuh.ru/motkov.htm>